

Rememrança històrica i lingüística oriolana

Autor: David Garrido

Data de publicació: 17-01-2019

Oriola, la vella capital meridional del Regne valencià. El seu passat il·lustre, quan el català ressonava pels seus carrers, encara s'expressa en el seu paisatge urbà. Article d'En David Garrido al diari digital valencià «La Veu» del diumenge 13 de gener del 2019.

No em cansaré de dir-ho: en la història descobrirem l'essència del país dels valencians. Oblidar-la, a dretcient o per pusil·lanimitat, ignorància agosarada o —ras i curt— per menfotisme, condueix a la paupèrrima identitat de paella i falla, de Comunitat espanyola de «pa i peixet», obtusa i acomplexada. Contra això, el coneixement de la història ens descobreix el país, aquell Regne altiu, singular i lliure, pàtria de papes, sants i reis. Oriola, amb orgull, en formava part, perquè, com escriví Martí de Vicianà, «en Orihuela e su tierra siempre se ha guardado la lengua catalana, porque en tiempo de la conquista se pobló la tierra más de catalanes que de otras nasciones, de los quales heredaron la lengua, corazón, manos y obras».

El cronista Martí de Vicianà escrigué: «en Orihuela e su tierra siempre se ha guardado la lengua catalana, porque en tiempo de la conquista se pobló la tierra más de catalanes que de otras nasciones, de los quales heredaron la lengua, corazón, manos y obras». A la imatge, Oriola en 1760 segons un gravat d'Alagarda. No hi manca l'escut del Regne, els quatre pals en or de la nació catalana, envoltat per dos oriolos.

Si aneu a Oriola, a la vora del riu Segura, observareu que el seu passat il·lustre, quan la llengua catalana ressonava de natural pels seus carrers i atzucacs, encara s'expressa en l'entramat del seu paisatge urbà. No ho dic debades, en absolut. És Oriola, com també l'anomenaven els àrabs, la segona capital de l'antic Regne, que com a escut exhibeix els quatre pals de gules en or, sense cap màcula blava blasfema, i un elegant ocell oriol com a figura heràldica parlant, així encara dit, «oriol», pels seus habitants, que no amb l'equivalent castellà oropéndola. El visitant que arriba a la ciutat

i tot entrant contempla per primera vegada la senzilla i harmoniosa factura de l'Arc de Sant Domènec o Porta de Crevillent (també dita Porta de l'Oma), àngel custodi amb l'espasa a la mà, de seguida adverteix que els carrers oriolans vessen història a doll, malgrat la descurança institucional en el record de les gestes pàtries de la ciutat, que algun dia —espere— caldria esmenar. Víctimes de la pertinença a Espanya, de 1707 ençà i àdhuc de més avant, els valencians sofrim l'obnubilació produïda per un relat nacional aliè de Pelayos, Cides, Guzmanes i Isabeles, de Celestinas, Quijotes, Góngoras i Quevedos, que condemna a l'ostracisme la història i llengua pàtries. Oriola no ha estat una excepció, amb el condicionant que, terra de frontera i clau del Regne, ha sofert contínuament les envestides castellanofrancès fins a l'extrem d'ofegar fins a l'extenuació la catalanitat ancestral. L'11 d'octubre de 1706, després del fracàs de l'ofensiva austriacista a Múrcia, Oriola plantà cara a l'exèrcit borbònic castellanofrancès tot arribant al combat cos a cos pels seus carrers. Finalment, vençuda la resistència, la soldadesca vencedora sotmeté a un saqueig salvatge la ciutat durant tres dies. S'emportaren fins les campanes de les esglésies.

L'11 d'octubre de 1706, després del fracàs de l'ofensiva austriacista a Múrcia, Oriola plantà cara a l'exèrcit borbònic castellanofrancès tot arribant al combat cos a cos pels seus carrers. Finalment, vençuda la resistència oriolana, els vencedors saquejaren la ciutat durant tres dies. L'emblema i senyera de la ciutat, l'Oriol, fou capturat i mai no fou tornat.

Oriola té una història unida a les vicissituds de l'antic Regne, del País dels valencians, des que nasqué; tant és així que no hi ha fet històric valencià en què la capital del Baix Segura no participàs amb escreix (la conquesta de Múrcia en 1266 i en 1296, la guerra dels Dos Peres, la guerra de Castella de 1429-1430, les Germanies i, com ja he esmentat, la guerra de Successió), fins que el Regne deixà d'existir per la supèrbia de la dinastia oriünda de França i espanyola d'adopció, que el convertí en apèndix de Castella; la mateixa Castella —Espanya— que tantes vegades Oriola, defensora de la integritat territorial valenciana, sempre combaté. Així Oriola, per la fidelitat a la seua pàtria, la dels valencians, guanyà el privilegi de no pagar l'impost del morabatí o monedatge (que gravava cada foc o llar amb béns a partir de quinze morabatins o, el que és el mateix, 105 sous reials de València) ensems amb el lema de la divisa del seu escut, «Semper prevaluit ensis vester» (sempre prevalgué la vostra espasa), que li atorgà el rei Pere III (II de València) el Cerimoniós. Oriola patí a bastament les inclemències d'una guerra llarguíssima contra Castella, la de 1356 a 1369 o guerra dels Dos Peres, i d'això que el rei valencià, agraït, l'exoneràs temporalment de les obligacions impositives.

Oriola patí a bastament les inclemències d'una guerra llarguíssima contra Castella, la de 1356 a 1369 o guerra dels Dos Peres. L'exèrcit castellà de Pere I el Cruel atacà Oriola en 1365. A la imatge, el setge castellà que patí la ciutat segons el Cartulari d'Oriola. Com veiem, a les muralles oriolanes onegen les senyeres sense màcula blava blasfema que les denigre.

La llengua d'Oriola

Oriola, ara mateix, és la capital d'una comarca que, per llei, ha estat proclamada de llengua castellana. Una llei, la LUEV o Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (1983), de mínims tan esquàlids i amb tan poca gana de fer-la complir, que més de trenta-cinc anys després confirma la diglòssia d'uns i santifica el desconeixement, o directament la burreria, d'uns altres. Una llei —ras i curt— estúpida que àdhuc s'atreveix a segregar per raons d'empadronament i arriba a la perversió de permetre la privació de tot contacte amb l'idioma patri dels valencians a les persones domiciliades en els territoris declarats en el text legislatiu com a castellanoparlants. Una llei que de manera urgent caldria substituir per una veritable llei de normalització que vetlàs per l'ús i l'ensenyament del valencià de manera «normalitzada» i sense escarafalls en tot —tot!— el territori valencià. Normalització del valencià, de la llengua genuïna, pròpia i natural dels valencians, que no és pas l'anglès. Mai no entendre que en alguns llocs es permeta l'exempció de l'assignatura de valencià i, en canvi, l'aprenentatge de l'anglès siga d'obligat compliment. ¿Punyetes, el que és incapaç de parlar valencià penseu que algun dia serà capaç ni que siga xampurrejar una frase simple en anglès? Ara bé, postureig d'anglòfil de xaranga i pandereta a l'estil relaxing cup of café con leche in plaza mayor tot el que vulgues: vas a Oriola i en tots els monuments hi trobaràs el cartellet explicatiu en castellà i també en anglès, que —veges!— els guiris molen molt. Ah! I també està en Braille, Braille castellà, és clar. I el valencià? Doncs és que no. La dreta espanyolista —abans burros que valencians— ha fet bandera de la valencianofòbia i brama a tort i a dret contra la més mínima expressió de la valencianitat de la ciutat.

El visitant que arriba a Oriola i tot entrant contempla per primera vegada la senzilla i harmoniosa factura de l'Arc de Sant Domènec o Porta de Crevillent (també dita Porta de l'Oma), a la imatge, àngel custodi amb l'espasa a la mà, de

seguida adverteix que els carrers oriolans vessen història a doll. Hi ha una inscripció que diu, clar i valencià: «En lo any de nostra redemció de MDLVIII se acabà aquest por/tal, sent jurats los molt magnífichs senyors Melchior Garciadellas, / Juan Ferandes de Tuesta, Francés Almodòver, Andreu Manresa, Juan Miró». A Oriola i a tota la seua horta batejava la llengua d'Ausiàs March, en l'àmbit oficial i en el privat. És més, quan Oriola era gran i presumia de ser la segona capital del Regne, el català era l'única llengua que ressonava pels seus carrers.

I així, amb els PePeros desbocats de grollera insipiència (l'Eva Ortiz, número dos de l'ogressa Bonig és d'allà) i la necessària col·laboració dels neofalangistes tarongetes de C's, la burrera impera. A l'oficina de turisme d'Oriola (Tourist info als cartells juntament amb el logo de la palmereta de Turisme CV) situada a la plaça de Ramón Sijé, hi pots trobar prospectes informatius de tota mena en una fotracada d'idiomes, fins i tot n'hi ha en japonès. Entres, mires i, com no en trobes, se t'acut preguntar si en tenen algun en valencià. Aleshores a la senyoreta que atén —ei, que m'ha succeït!—, i que també mata l'avorriment passant el plomall de la pols, se li queda cara de poma agra. Amb somriure hieràtic, forçat, com si veiés un venusià acabat d'aterrar a la Terra, deixa el plomall i t'etziba entre balbucejant i esguard inquisidor: de eso no tenemos. Ja veieu, ni botànic ni hòsties: en un xiringuito que, en definitiva, depèn del Francesc Colomer «l'efímer», el predecessor fugaç del Morera a la presidència de les Corts i ara de bon vivant presidint l'Agència Valenciana de Turisme, el valencià es redueix a de eso, un de eso a més a més prescindible; bé, parlant ras i curt, que el valencià els la sua als del Tourist info d'Oriola malgrat la LUEV i no passa res. Durant més de tres dècades i mitja, inclosos els anys de l'anomenat govern del Botànic, poca cosa s'ha fet contra la conculcació dels drets lingüístics dels valencians. Molta polseguera amb el plurilingüisme, però al final fava igual estic que estava i de forment ni un gra. Vegeu que encara ni a les Corts, amb el Morera de Compromís de president, no s'ha aconseguit implantar el requisit lingüístic imprescindible i inajornable per a garantir els drets lingüístics dels valencians. Any d'eleccions, els que fan bandera del «canvi», del canvi que mai no arriba, s'ho haurien de fer mirar. Òbviament, a semblant colla de decandits no demaneu-los la lluna en un cove. Però, vaja, no resultaria gens complicat —pense jo— tindre a disposició dels usuaris follets turístics en valencià a la Tourist info de la plaça Ramón Sijé d'Oriola.

El català començà a decaure després de la conquesta borbònica del País Valencià al segle XVIII, fins al punt que en 1797, quan Antoni Josep Cavanilles publica les Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia, reconeix que l'Horta d'Oriola (el Baix Segura) és de parla castellana. A la imatge, l'escut d'Oriola que era a l'antiga Casa de la Ciutat, desapareguda en la riuada de 1834.

Ara mateix no negaré l'evidència, que a Oriola s'ha consumat el procés de substitució lingüística. Sí, és cert, però en el passat —i no tan lluny en el temps com alguns gosen creure— a Oriola i a tota la seua horta, la seua comarca, batejava la llengua d'Ausiàs March, en l'àmbit oficial i en el privat. I, és més, quan Oriola presumia de ser la segona capital del Regne, el català era l'única llengua que ressonava pels seus carrers. Així que no resulta estrany trobar els pals i gules del rei dels valencians per la geografia urbana oriolana, també a Callosa (la de Segura), que arribà a ser vila reial amb representació a les Corts. El català ha estat la llengua dels oriolans i, malgrat el troglodita Emilio Bascuñana (ara alcalde, abans metge absentista que cobrava i pel morro no anava a treballar) i la caterva PePera encaparrada a negar la valencianitat, sempre serà la llengua històrica de la ciutat. Comprovem-ho: com a mostra, la porta d'entrada a la ciutat en el segle XVI, la de Crevillent, relíquia de les muralles de la ciutat que la dinastia borbònica i el seu braç executor, el bisbe murcià Belluga, destruïren. Hi veiem l'àngel custodi, divisa de l'escut reial (els quatre pals de gules en or), i als dos costats l'ocell oriol escut parlant, com a símbol d'Oriola. Dessota hi ha una inscripció que diu:

EN LO ANY DE NOSTRA REDEMPIO DE MDLVIII SE ACABA AQUEST POR / TAL SENT IVRATS LOS
MOLT MAGNIFICS SENYORS MELCHIOR GARCIADELLAS / IVAN FERANDES DETVESTA FRANCES
ALMODOVER ANDREU MANRESA IVAN MIRO.

Barba-roja, a la imatge, continua sent catalanoparlant. Aquest llogarret pertanyent al municipi oriolà continua transmetent la llengua catalana de pares a fills. Així, doncs, la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià de 1983 s'equivoca en atribuir a tot el terme municipal d'Oriola el qualificatiu de castellanoparlant. Urgeix esmenar-la i acabar amb la barbaritat de no permetre l'ensenyament normal del valencià en tot el territori valencià.

És a dir, hi llegim: «En lo any de nostra redemció de MDLVIII se acabà aquest por/tal, sent jurats los molt magnífichs senyors Melchior Garciadellas, / Juan Ferandes de Tuesta, Francés Almodòver, Andreu Manresa, Juan Miró.»

Escrit clar i valencià, en la llengua d'Oriola i del Regne de València, només faltaria! Era, però, l'any 1568. El català, des de la conquesta cristiana en el segle XIII, era la llengua habitual del Baix Segura, la del llegendari Pere Ermengol

—el marit de l'heroïna Ermengola— i els seus (Ermengol és un nom catalaníssim, originari de les terres d'Urgell). L'altra llengua era l'algaravia, l'àrab andalusí, minoritzat, dels musulmans sotmesos. Vet ací el perquè de la rica toponímia d'origen àrab que esguita onomàsticament la comarca més meridional del País Valencià: Alquibla (sèquia), Algorfa (poble), Almoradí (poble), Benejússer (poble), Benferri (poble), Benijòfar (poble), Daia (poble), Rafal (poble), Rabat (pedania), Redovà (poble), etc. El català, però, començà a decaure després de la conquesta borbònica del País Valencià al segle XVIII, fins al punt que en 1797, quan Antoni Josep Cavanilles publica les Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia (volum 4, p. 267), reconeix que l'Horta d'Oriola (el Baix Segura) és de parla castellana. Contrasta aquesta afirmació, però, amb la descripció dels avalots d'Albatera i Catral —per a Cavanilles, de l'Horta d'Oriola— d'abril-maig de 1766, coincidents amb el motí madrileny contra el marquès de Squillace (o Esquilache), totpoderós ministre del rei Carles III. A tots dos pobles, els amotinats s'aixecaren al crit d'arca!. S'ha conservat l'acta de les reivindicacions dels amotinats d'Albatera i l'escrivà, en castellà, precisa: «armados con palos y piedras, iniciaron el acoso de los capitulares y justicias [autoritats municipals] al grito de ¡arca, arca!(apedreo, en la lengua del país).» Atenció!: cridaven en la llengua del país. A Catral s'esdevingué igual i a Almoradí, que també es rebel·là, no consta aquesta precisió lingüística, però de ben segur la llengua dels amotinats era la mateixa que a Albatera i Catral (aquests successos estan narrats al llibre de José Miguel Palop Ramos, Hambre y lucha antifeudal: las crisis de subsistencia en Valencia (siglo XVIII), Madrid 1977, p. 160-167). Si bé a la fi del segle XVIII la castellanització lingüística del Baix Segura era una realitat, val a dir que no és segur que fóra completa. Guardamar, per exemple, mai no deixà de parlar català i Oriola encara conservà llogarrets que mantingueren la llengua dels conqueridors cristians del segle XIII fins a l'actualitat, com és el cas de Barba-roja. Sí, Barba-roja continua sent catalanoparlant, de llengua transmesa de pares a fills, així que la LUEV s'equivoca en atribuir a tot el terme municipal d'Oriola el qualificatiu de castellanoparlant. Ara bé: també és cert que, esperonats per les pies fundacions del bisbe borbònic murcià Belluga (que arribà a Cardenal), la comarca rebé onades de pobladors de Múrcia i Andalusia que afectaren el paisatge lingüístic del sud del país. Ah! I recordem que el tal Belluga és el responsable del saqueig d'Oriola i la quasi destrucció de la ciutat en 1706. I si del magnífic castell que coronava la ciutat avui dia resten unes miserables ruïnes, sapigueu que és aquest Belluga qui manà que l'enderrocaren.

N'Ermengola és l'heroïna llegendària d'Oriola. Esposa de Pere Ermengol, de llinatge tan urgellenc, encapçalà l'assalt dels cristians del Raval Roig contra el castell encara controlat pels andalusins. Fou el dia de les Santes Justa i Rufina i d'això la celebració cada 17 de juliol de les festes que commemoren la presa definitiva d'Oriola pels cristians. A la imatge, n'Ermengola representada al seu monument de la plaça oriolana dels Caputxins.

Siga com vulga, el català és la llengua històrica d'Oriola. A més a més, topònims urbans oriolans, com el cas de Las Espeñetas (les Penyetes), amb la pronúncia de l'article les com es (típic del valencià meridional) mostren que el canvi lingüístic no és tan antic com, a priori, la relació de Cavanilles invita a pensar. I què dir del lèxic de la parla castellana local, impregnadíssima de mots com:

ababol, acachar, adivinalla, algesón, almojábena, amagar, amerar, engrunsar, esclafar, esclatar, espolsar, fenás, fosca, gabia, gafarrón, garrón, gemecar, guardiola, jínjol, lebeche, lisón, llampear, llanda, lobarro, melsa, merla, mida, orage, pellof, pèsol, pigota, polseguera, rebolicar, ecer, remor, remugar, safa, salmorra, sequia, serriche, setra, sofre, solaje, toña, tramuso, vernís, vidriola, etc

La llegenda de l'Ermengola

En 1244, el tractat d'Almisra fixà la primera frontera meridional del naixent Regne de València. La vall del Vinalopó i tot el sud ara valencià restà en mans de Castella. De novembre de 1265 a febrer de 1266 Jaume I tornà a intervenir a la frontera meridional, ara per a acabar amb la resistència dels andalusins. Múrcia fou conquerida pel rei català en febrer de 1266. Prèviament passà per Oriola, on els cristians allà assentats des de 1243-1244 havien aconseguit foragitar el poder andalusí de la ciutat. Establerts en un dels ravals de la ciutat, el Raval Roig (castellanitzat Rabaloch), situat més enllà de la porta de Múrcia, la tradició diu que una dona, n'Ermengola, dida de la filla del governador andalusí de nom Ben Zaddon (Ibn Zadd'n), s'assabentà que els moros havien planejat assassinar els cristians que habitaven el raval la nit del 16 al 17 de juliol. Ben Zaddon volia salvar a ella i la seua família i la previngué perquè es posàs a recer al castell. N'Ermengola, però, advertí el seu home, Pere Ermengol, de les intencions dels sarraïns. Marit i muller s'empescaren una per a salvar els cristians: vestirien amb les robes de llurs filles dos joves cristians aguerrits, Riudoms i Joan d'Arun, i una vegada dins de la fortalesa assassinarien tot sarraí que trobassen fins a arribar al q?id Ben Zaddon i li donarien mort. Així succeí, que els sarraïns, confiats, permeteren l'accés d'Ermengola i els tres homes. Tots quatre, ella armada amb una asta, occiren a pler, fins a arribar a Ben Zaddon, que combaté amb Joan d'Arun. Tots dos moriren en la lluita. Mentrestant, els cristians del Raval eren alertats del que succeïa al castell per unes llums, que la tradició creu (el 17 de

juliol és el dia del santoral dedicat a elles) que eren les santes sevillanes Justa i Rufina, martiritzades al segle III: una llum es posà sobre la torre més alta i l'altra sobre la porta que donava al raval, dita a partir d'aleshores de la Traïció. Els cristians assaltaren la fortalesa i acabaren amb la resta de la guarnició. L'esposa de Ben Zaddon, veient tot perdut, agafà la seua filla, la que alletava n'Ermengola, i saltà al buit per una de les finestres. I vet ací la fi de la dominació musulmàica d'Oriola, que els historiadors regnícoles Gaspar Escolano i Francesc Diago arrepleguen sense crítica, i que també recullen les apòcrifes Trobes atribuïdes a un fals cavaller del segle XIII, Jaume Febrer, però escrites a la fi del segle XVII. Aquestes Trobes de mossèn Jaume Febrer, cavaller, en què tracta dels llinatges de la conquesta de la ciutat de València e son Regne diuen dels Ermengol (o Armengol):

«En lo camp vermell lo grifo daurat
en Pere Ermengol porta en son escut.
De Guifré el Vellós diuen ha baixat
per natural línia. En València ha estat;
també en Oriola, a on ha obtingut
premis e favors, restant-se veïns
ab fills e muller. Sabé n'Ermengola
que al rei de Granada tots los sarraïns
donar-se volien, matant als de dins.
Ella s'alvançà, ab fúria espanyola,
matant als traïdors e salvà a Oriola.»

El Raval Roig (castellanitzat Rabaloche) era el vell emplaçament cristià de la ciutat, de cristians catalans, que aixecaren una església en honor de la Mare de Déu de Montserrat (castellanitzada Monserrate), a la imatge. Bé, la mateixa Verge que veneren al cèlebre monestir benedictí del Bages, la del «Rosa d'abril, morena de la serra, de Montserrat estel», és la patrona d'Oriola.

Aquesta troba la podem trobar al monument a l'Ermengola, a la plaça dels Caputxins del Raval Roig o Rabaloche oriolà. A prop d'allà és el tossalet de les Penyetes (transformat en Espeñetas), que dóna nom a un institut d'educació secundària. El Raval Roig era el vell emplaçament cristià de la ciutat, de cristians catalans, que aixecaren una església en honor de la Mare de Déu de Montserrat (castellanitzada Monserrate), encara dempeus. Bé, la mateixa Verge que veneren al cèlebre monestir benedictí del Bages, la del «Rosa d'abril, morena de la serra, de Montserrat estel», és la patrona d'Oriola. Quanta raó tenia Viciano quan digué que els oriolans dels catalans «heredaron la lengua, corazón, manos y obras». Al segle XV, a Oriola, era comú definir-se com a catalans, les persones oriolanes i l'idioma que parlaven, com descobrim en un capítol del Consell oriolà de 15 de desembre de 1433. I encara el cronista Pere Bellot, que escrivia vers el 1620 els seus Anales de Orihuela, refereix que així, «catalans», els anomenaven els murcians.

El vell clos urbà

Des de l'antiga porta de Crevillent entrem al teixit urbà de l'Oriola de l'edat moderna, el de l'antiga capital de la governació meridional de l'antic Regne dels valencians. Per a arribar a l'Oriola medieval s'ha d'arribar a la plaça de la Mercè, on era l'antic convent d'aquest orde i ara és Museu de la Setmana Santa. Allà s'aixecava la torre de Navalflo, hui desapareguda, que formava part de l'antiga porta que donava al camí de Crevillent. Una altra porta, en direcció de la muralla cap al riu, era la d'Elx, de la qual resta la torre de la Roca, situada en l'actual Casa de la Joventut i a la qual s'accedeix des de l'hotel Palacio de Tudemir, al carrer Alfonso XIII (dit palau perquè fou el palau dels comtes de Luna). Per ací atacà l'exèrcit castellà de Pere I el Cruel en 1365. Oriola fou saquejada pels castellans, que arribaren a prendre el castell, defensat valerosament per Joan Martines d'Eslava. Sabem que per la fam que patien els assetjats en tan terrible setge, es produïren escenes de canibalisme: els defensors arribaren a menjar els cadàvers dels castellans que capturaven i mataven. En fi, què us diré? Era la guerra. Oriola, però, torna a la sobirania de Pere III, a la sobirania valenciana, com he dit més amunt, i d'aquí els privilegis que obtingué.

Des del balcó principal del seu palau, mossèn Jaume Rossell i Rocamora, marquès de Rafal i governador d'Oriola, proclamà l'adhesió dels oriolans a l'arxiduc Carles d'Àustria, el rei Carles III per als valencians. El palau fou saquejat pels borbònics i fou reconstruït tot adoptant la fesomia que encara perdura hui, convertit en palau del comte de la Granja, a la imatge.

El palau dels comtes de Luna no és l'únic palau que resta dempeus a l'Oriola actual. Tot passejant pels vells carrers oriolans trobarem un munt de residències nobiliàries, refetes en el segle XVIII, puix que l'atac borbònic d'octubre de

1706 fou letal. Mossèn Jaume Rossell i Rocamora, senyor de Benejús i marquès de Rafal fou el gran adalid dels austriacistes oriolans. Governador d'Oriola, des del balcó del seu palau proclamà l'adhesió de la ciutat a l'arxiduc Carles d'Habsburg, convertit pels valencians en Carles III, el darrer rei del Regne fundat per Jaume I. Carles III sí que jurà els Furs. Amb l'ofensiva borbònica i posterior saqueig de la ciutat, el palau del marquès de Rafal, com la resta de residències nobiliàries oriolanes, sofriren la ira dels vencedors. D'això que la majoria d'aquests palaus, els que foren reconstruïts, mostren la factura dihuitesca, el del marquès de Rafal també, convertit en palau dels comtes de la Granja, o l'actual Ajuntament, instal·lat des de 1973 sobre el palau del marquès d'Arneva.

Altrament, no oblidem les tres grans esglésies de la ciutat, la del Salvador i Santa Maria o catedral, la de les Santes Justa i Rufina i la de Sant Jaume, totes tres construïdes amb les línies exquisides del gòtic català. En totes tres proliferen les senyeres, marca distintiva d'Oriola. Admireu l'orgue de la catedral i observareu com una senyera (òbviament, sense llanfarnada blava) el corona majestuosament.

Oriola té tres grans esglésies monumentals, la del Salvador i Santa Maria o catedral, la de les Santes Justa i Rufina (a la imatge el seu magnífic campanar) i la de Sant Jaume, totes tres construïdes amb les línies exquisides del gòtic català. En totes tres proliferen les senyeres (òbviament, sense llanfarnada blava), símbol distintiu d'Oriola.

Si la porta de Crevillent destaca per la senyera i la inscripció en català que commemora la seua construcció, hi ha un altre vestigi de l'antiga muralla oriolana en el qual també trobem reminiscències del passat lingüístic valencià; parle de l'anomenada Torre d'en Vergonyes (la torre del camí de Múrcia), que abans donava al riu i hui se situa a prop del centre comercial Ociopia. Un nom interessantíssim. Vegeu: diu «en Vergonyes», que no Don Vergüenzas. I qui era el tal mossèn Vergonyes? Les torres de les muralles servien de presó i de lloc on el botxí aplicava el turment als condemnats. A Sogorb, a l'Alt Palància, n'hi ha una; a Cardona (el Bages) també. A la ciutat de València, però, el botxí era anomenat irònicament —vegeu quin nomenet— «morro de vaques». Una professió, la de botxí o morro de vaques, que la gent desdenyava i que habitualment a València —i que ningú s'escandalitza— era exercida per castellans o aragonesos. I si el botxí d'Oriola fóra motejat de manera mordaç com «en Vergonyes»? És probable. Bé, és una possibilitat. La Torre d'en Vergonyes, en temps passats, era impressionant i bé que podria albergar el botxí. Ara mateix només en resta la planta hexagonal i poc dels murs, però no ha desaparegut, la qual cosa és ja ben important. El nom d'aquesta torre, òbviament, ens diu molt del passat lingüístic de la ciutat, el qual Oriola hauria de recuperar amb l'ajut de la resta de valencians i, val a dir-ho, reivindicar-lo amb orgull.

Com València, Oriola celebra processó cívica amb exhibició de senyera municipal inclosa; en aquest cas, cada 17 de juliol, el dia de la proesa de n'Ermengola. La memòria històrica diu que aqueix dia des del segle XVI un síndic eixia al balcó del Consell i preguntava, clar i valencià: «hi ha castellans?». La multitud congregada contestava «no!» i a continuació el síndic replicava «que isca l'Oriol!». L'Oriol és el remat del penó de la ciutat, l'ocell que simbolitza la ciutat. A València és el Rat-penat, a Oriola l'oriol. Antigament era de fusta daurada, però desaparegué en el saqueig borbònic de la ciutat de 1706 i en 1732 fou substituït per l'actual d'argent sobredaurat, obra de l'orfebre oriolà Miquel Rovira. També feren una nova senyera, la clàssica vermella de tota ciutat reial valenciana amb les armes del rei, els quatre pals de gules en or, com l'actual de Xàtiva, però ara omplerta, l'horror vacui barroc, amb gran varietat de motius (no hi manquen les santes màrtirs). Com tot estandard valencià, té forma bocellada, com el Penó de la Conquesta.

Cada 17 de juliol, el dia de la proesa de n'Ermengola, Oriola celebra processó cívica amb exhibició de la seua senyera municipal inclosa. La memòria històrica diu que aqueix dia des del segle XVI un síndic eixia al balcó del Consell i preguntava, clar i valencià: «hi ha castellans?». La multitud congregada contestava «no!» i a continuació el síndic replicava «que isca l'Oriol!». L'Oriol és el remat del penó de la ciutat, l'ocell que simbolitza la ciutat.

Oriola, de debò, és una ciutat que paga la pena conèixer i que, si sabeu gaudir-la, us permetrà albirar la història comuna dels valencians. No ho dic debades. El 8 de setembre de 1707, dos mesos després del decret d'abolició dels Furs, el seu Consell, encara no Ajuntament, redactà la seua darrera acta municipal en llengua catalana. El regidor Karlos Bernabé, de Cambiemos Orihuela, la tornà a fer servir el 30 de juny de 2016 en un ple. L'esperança retorna a aquell racó del vell Regne. I com Karlos digué en aquella sessió municipal: «protegir i normalitzar una llengua que també és part de la nostra història no és cap imposició, és donar-nos l'oportunitat, a la gent del Baix Segura, d'accedir a més treball, d'accedir a la nostra història i d'accedir a la totalitat de la nostra identitat en condicions de justícia d'una vegada per totes».

El 8 de setembre de 1707, dos mesos després del decret d'abolició dels Furs, el Consell d'Oriola, encara no Ajuntament a l'espanyola, redactà la seua darrera acta municipal en llengua catalana. El regidor Karlos Bernabé, de Cambiemos Orihuela (a la imatge), tornà a fer servir el català en un ple oriolà el 30 de juny de 2016. Els del PP bramaren, però la intervenció de Karlos demostra que els brams no callaran la cultura del nostre poble.

David Garrido

Memòries històriques

Diumenge, 13 de gener de 2019 06:00h

Diari La Veu

<https://www.diarilaveu.com/apunt/87148/remembranca-historica-i-linguistica-oriolana>